

Stockholm 2018-01-05

Till Justitiedepartementet
Enheten för immaterialrätt och transporträtt
Ang. remiss 2017-11-02, Ju2017/008388/L3

Sveriges Läromedelsförfattares Förbund (SLFF) har beretts möjlighet att inkomma med remissyttrande över departementspromemorian: Tillgång till upphovsrättsligt skyddat material för personer med läsnedsättning Ds 2017:52.

SLFF är huvudorganisation för Sveriges läromedelsförfattare i alla ämnen, för alla målgrupper från förskola till högskola och universitet. Vi är en upphovspersonsorganisation med drygt 1600 medlemmar. Vi bevakar läromedelsförfattarnas rättigheter samt förhandlar och träffar ramavtal. Som huvudorganisation utlöser vi även avtalslicens i enlighet med upphovsrättslagen och är medlemsorganisation i kollektiva upphovsrättsliga förvaltningsorganisationer: Administration av litterära rättigheter i Sverige, Bonus Copyright Access och Copyswede. Vi innehar även medlemskap i Konstnärliga och Litterära Yrkesutövares Samarbetsnämnd (KLYS), Nordiskt Författar- och Översättarråd, European Writers Council och International Authors Forum.

Författarverksamhet – kort bakgrund

Författarverksamhet är en litterär och skapande verksamhet. Från tillkomsten av en idé till att utforma den i en språklig form kräver både omsorg och kreativt tänkande. Litterär och konstnärlig verksamhet åtnjuter rättighetsskydd, vars lagstadgade skydd regleras i upphovsrättslagen, Lag (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk. Litterärt och konstnärligt yrkesverksamma uphovspersoner lever under särpräglade ekonomiska villkor. En författare ges med stöd av uphovsrätten möjlighet att ta betalt för olika användningar av sin prestation, i form av sina litterära verk, och får på så sätt ersättning för nedlagt arbete i samband med prestationen. Den moderna marknaden för litterära verk bygger på att en kontinuerlig användning av författarens verk fortlöpande ska ge en inkomst.

Att författa läromedel kräver många års forskning och pedagogiskt tänkande innan det blir en verklighet av den idé som sedan utmynnar i ett manus och som till slut blir ett färdigt verk i form av t.ex. en bok. En läromedelsförfattare skriver inte för sig själv utan för auditoriet. Kort sagt måste läromedelslitteraturen även fungera pedagogiskt annars fyller den inte sin funktion. Didaktiken är således mycket viktig för att läromedlet ska kunna ge en inkomst.

Förfoganden till förmån för personer med funktionshinder – bakgrund till hur SLFF bedömer att den svenska lagstiftningen i 17 § URL fungerar i praktiken

Vår uppfattning har alltid varit tydlig i sakfrågan om funktionshindrades rätt att ta del av upphovsrättsligt skyddade verk på det sätt som krävs och behövs. Det är viktigt för kunskapssamhället i stort. När inskränkningen i 17 § URL utvidgades i samband med lagförändringarna år 2005 bedömde SLFF att förslaget innebar ett oerhört stort ingrepp i upphovspersonens ensamrätt. De föreslagna utvidgningarna gällde framställningssätt såväl som verkskategorier, dessutom kom gruppen funktionshindrade att utvidgas.

I samband med vårt remissyttrande på Infosoc-direktivet år 2003 kommenterade vi problematiken med att kategorin funktionshinder inte var klart avgränsad. Om alla personer med lässvårigheter skulle inräknas uppgick omfattningen till 25 procent av befolkningen i Sverige, enligt de uppskattningar som Förbundet Funktionshindrade Med Läs- och Skrivsvårigheter (FMLS) gjort. Skulle hela den kategorin använda sig av sina föreslagna möjligheter vore detta till förfång för författarna såvida de inte på rimligt sätt kompenseras. Det mest oroväckande tillkom, enligt vår mening, att möjligheterna till missbruk av tillgängligheten var uppenbar utan att svårligen kunna kontrolleras, stävjas eller sanktioneras. Det är nu drygt 12 år sedan inskränkningen i 17 § URL utvidgades och antalet talboksframställare har ökat enormt, *i kommittédirektivet Dir. 2011:110 nämns att regeringen meddelar årligen runt 200 tillstånd*. Detta har fört med sig svårigheter för den enskilde upphovspersonen att ha kontroll över sina verk.

I 17 § tredje stycket anges att de förfoganden som tillåts inte får ske i förvärvssyfte. Det tydliggörs också i regeringens proposition 2004/2005:110 sidorna 388-389 att *det är den som ansvarar för själva förfogandet som inte får göra förfogandet i förvärvssyfte*. Detta gäller både de relevanta aktörerna, i första stycket som andra stycket i 17 § URL.

Vidare formuleras också i regeringens proposition 2004/2005:110 sidan 389 att: *Begreppet innebär bl.a. att vinstdrivande bolag inte kan komma i fråga för ett tillstånd enligt paragrafens andra stycke annat än i undantagsfall*. Med denna formulering, sett ur perspektivet att tillståndsgivningen ökat kraftigt de senaste åren, är det ett absolut krav att behålla tillståndskravet. Det är en garanti för att reglerna angående upphovsrätten efterlevs. Det är därför även ett absolut krav att upphovspersonerna alltid ska underrättas och meddelas vid nyttjanden med anledning av 17 §, då dessa utgör inskränkningar i ensamrätten.

I 17 § fjärde stycket infördes i 2005 års lagtext en tvångslicens. Sidan 389 i regeringens proposition 2004/05:110, *Upphovsmannen har rätt till ersättning i de fall exemplar sprids eller verk överförs till personer med funktionshinder på ett sådant sätt att den funktionshindrade får behålla ett exemplar av verket. För sådana bibliotek och organisationer som givits ett särskilt tillstånd av regeringen gäller ersättningskyldighet oavsett hur stor mängd som överläts eller överförs.* SLFF vill framhålla att vi är huvudorganisationen för de upphovspersoner som är läromedelsförfattare och vi är sålunda avtalspart på detta område. Vi upplever att fjärde stycket föranlett många oklarheter vid avtalstecknande.

Vi bedömer att lagstiftaren lagt tonvikt på spridningen och överföringen i sig, *inte* huruvida den funktionshindrade fått behålla ett exemplar eller inte. En avtalspart ska därmed inte kunna fransäga sig ansvar om ersättning till upphovspersonen genom att hävda att den funktionshindrade aldrig får behålla ett exemplar och att allt som överläts och överförs endast är för utlåning.

Lagstiftaren föreskriver också att det endast är i undantagsfall som ersättning inte ska betalas, vidare att ersättningen till upphovspersonen ska bestämmas till ett skäligt belopp. SLFF vill med detta också visa på de svårigheter som kan uppstå om inte kontroll- och sanktionsmöjligheter finns. Underrättelse- och rapporteringsskyldighet för den som utnyttjar verk är ett viktigt krav.

SLFF anser, som beskrivits ovan, att inskränkningarna i 17 § URL är alltför vida och otydliga, speciellt vad gäller upphovspersonens möjlighet att ha kontroll över sina verk och över vilka som framställer verk till förmån för funktionshindrade. Vi ser därför att den svenska lagstiftningen behöver avgränsas på flera områden. Särskilt viktigt är att det tydliggörs om rätten till skälig ersättning för upphovspersonen.

Angående 17 c § och 17 f § fjärde stycket första meningen Upphovspersonernas rätt till ersättning vid varje framställning

Paragraferna reglerar upphovspersonens rätt till ersättning *i vissa fall*. SLFF bedömer att formuleringen i den nuvarande lagtexten men även i den föreslagna lagtexten, ny 17 c § och 17 f § fjärde stycket första meningen, har medfört och kommer att fortsatt medföra svårigheter för upphovspersoner att träffa avtal på grund av skrivningen *... får behålla ett exemplar av verket, ...* Förutsättningarna för att kunna bestämma ersättningen till ett skäligt belopp försämrats då också avsevärt för upphovspersonen, vilket är grunden för ersättningen, se prop. 2004/05:110 s. 389.

SLFF anser att formuleringen *... får behålla ett exemplar av verket, ...* försämrat rätten till ersättning för upphovspersonen. Formuleringen behöver utgå.

Istället behöver det formuleras och tydliggöras i lagtexten om upphovspersonens rätt till ersättning vid varje framställning, det vill säga för varje framställt exemplar som överförs eller sprids.

Trestegstestet

I den svenska upphovsrättslagstiftningen har tydliggjorts att ett förfogande som gjorts till förmån för funktionshindrade är en inskränkning i upphovspersonens rätt. Det betyder att om inskränkningar i upphovspersonens rätt alltid ska prövas mot det så kallade trestegstestet så att nyttjanden inte inverkar negativt på upphovspersonens normala verksamhet och legitima intressen.

Gränsöverskridande överföring av anpassade verk

Det är viktigt att gränsöverskridande överföring av anpassade verk sker under kontrollerade former. Därför bedömer SLFF att så sker mellan särskilt auktoriserade enheter för att garantera och legitimera systemet i sig. Rapportering och underrättelse till upphovspersonerna vars verk nyttjas är därför mycket viktig.

Avslutande sammanfattning

SLFF anser att personer med syn- och läsnedsättning ska ges samma möjligheter att ta del av upphovsrättsligt skyddade verk som andra. Men en upphovspersons rättigheter får endast inskränkas eller förses med undantag som inte gör intrång i det normala utnyttjandet av verk och inte heller oskäligt inkräktar på legitima intressen.

Det är därför viktigt att skapa en tydlig och lämplig balans mellan upphovspersonernas rättigheter och möjligheter att nå försäljningsframgång på den kommersiella marknaden å ena sidan, och användares krav på tillhandahållande och distribution av verk å andra sidan. Användares krav på inskränkningar eller undantag kan aldrig och får inte inverka negativt på upphovspersonernas rättigheter.

Tydliggör därför i 17 § URL om:

- **Upphovspersonens rätt till underrättelse och rapportering när verk nyttjas,**
- **Upphovspersonens rätt till ersättning vid varje framställning, det vill säga för varje framställt exemplar som överförs eller sprids.**

Stockholm som ovan

Wiwi Ahlberg
Förbundsordförande

Jenny Lundström
Förbundsdirektör